

Bevezetés

Az *Imágó Budapest* jelen számával a száz évvel ezelőtt, 1918-ban Budapesten megrendezett V. Nemzetközi Pszichoanalitikus Kongresszusra emlékezünk. Ezt egyfelől az ott elhangzott és magyarul még nem hozzáférhető előadások publikálásával, másfelől a kongresszus korabeli sajtóreceptiójának feldolgozásával és a róla szóló híradások egy részének újraközlésével tesszük meg.

Az 1913-as müncheni IV. kongresszus után öt év szünet következett – a háború lehetetlenné tette az esemény megszervezését. Az V. kongresszus, amely eredetileg a németországi Breslauban (ma: Wrocław, Lengyelország) került volna megrendezésre, a hadihelyzet okozta utazási nehézségek miatt az utolsó pillanatban került át Budapestre. A szokásosnál kevesebb (32) résztvevő csak a központi hatalmakhoz tartozó országokból és Hollandiából érkezett. A rendezvény korabeli státuszát jelzi, hogy helyszíne a Magyar Tudományos Akadémia épülete volt, a megnyitón Budapest főpolgármestere, Bárczy István mondott köszöntőt, jelen voltak egyéb közjogi méltóságok, valamint törzsorvosok, akik az osztrák-magyar katonai egészségügyi hatóságokat képviselték. Ez jelezheti a pszichoanalízis renoméját is, de Hollós István beszámolója arra utal, hogy nem ez volt a jellemző viszonyulás. Az érdeklődés feltehetőleg annak is szólt, hogy a háborús neurózis gyógyítása „nemzeti érdek” volt; a tervek között még pszichoanalitikus alapon álló idegállomások létrehozása is szerepelt.¹

¹ Lásd Kiss György: Az V. nemzetközi pszichoanalitikus kongresszus Budapesten, 1918. szeptember 28-29. In: Vámos Éva, Kovács Gy. István (szerk.): *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből*. Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, Tudomány- és Technikatörténeti Bizottság, Budapest, 1993. 41-43.; Harmat Pál: *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis*. Bethlen Gábor Könyvkiadó, Budapest, 1994. 85-88.

A kongresszus vendégei között számos közéleti személyiség és művész is jelen volt. Figyelemre méltó, hogy míg a 32 résztvevő között csak két nőt, a fiatalon elhunyt első magyar női analitikust (és Freud-páciens), Révész Erzsébetet és a lengyel származású – 1920-tól egy évig Ferenczi pácienseként Budapesten tartózkodó, majd Franciaországban élő és az ottani pszichoanalitikus mozgalmat elindító – Eugénie Sokolnickát találjuk, az 59 fős nemzetközi vendéglistán női többség van, 33 nővel. Köztük részben a tagok és vendégek feleségei, de ott van a közönségben a néhány évvel később analitikussá vált Anna Freud, Melanie Klein, Rényi (Gyömrői) Edit és Dubovitz Margit, valamint Dénes Zsófia újságíró, Pálos Gézáné Altschul Gizella (Ferenczi élettársa, 1919-től felesége) és Polányi Laura történész, feminista aktivista is. A kongresszus keretében megtartott egyesületi közgyűlésen Karl Abraham Ferenczi Sándornak adta át az elnöki tiszteletet. A kísérőprogramok között szerepelt a Hotel Bristolban tartott fogadás és egy dunai hajózás is.

A tudományos programban a történelmi körülmények miatt kiemelt helyet kapott a háborús neurózis témája.² Ferenczi Sándor és Freund Antal konferencia-beszámolója után az erről szóló szimpóziumból közöljük Ferenczi és Karl Abraham (magyarul eddig nem olvasható) előadását, valamint Freud témához írt bevezetőjét. Az előadások a háborúban átélt tapasztalatok természetét, következményeit, a „gránátsokk”, vagyis a poszttraumás tünetek formáit és lehetséges kezelését mutatják be, az elektrosokk és a hipnózis helyett a pszichoanalízis előnyeit és tartós hatását hangsúlyozva. A szerzők azt igyekeznek esetekkel is igazolni, s ezzel a pszichoanalízis alaptételét alátámasztani, hogy a súlyosabb tünetek mögött ugyanúgy szexuális eredetű konfliktus áll, mint a békeidőben mutatott neurózisok esetében. A tüneteket valódi betegség jeleinek, a trauma szükségszerű következményének (azaz nem szimulációnak) tekintik. Ugyanakkor a pszichoanalitikus értelmezés (Abraham, Freud, Ferenczi) is azt sugallja, hogy a háborús körülményekre adott természetes emberi reakciók (halálfélelem, poszttraumás pszichovegetatív tünetek) neurotikus tüneteknek minősülnek, melyek azt tanúsítják, hogy az egyén nem képes libidóját áttenni a hazára mint szeretettárgyra. Bár nem stigmatizáló szándékkal, de használják a nárcizmus, infantilizmus,

² A háborús neurózis témájában újabban megjelent munkák: Erős Ferenc – Kapás István – Kiss György: *Pszichoanalízis a hadseregben 1914-1918. Hadtörténeti Közlemények*, 1988, 1, 142-149.; Erős Ferenc: [Kínzás vagy gyógyítás? Pszichiátria és pszichoanalízis az első világháborúban](#). *Kaleidoscope*, 2014, 5(8): 33-58.; Erős Ferenc: Háború és forradalmak: trauma és erőszak szociálpszichológiai megközelítésben. In: Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*. Az Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2015. 133-164.; Ferenc Erős: [From War Neurosis to Holocaust Trauma](#). An Intellectual and Cultural History. In: S.I. M. O.N. Shoah: *Intervention-Methods-Documentation*. Wiesenthal Institute for Holocaust Studies, Vienna, 2017; Sándor András: [Háborús traumák az első világháborúban](#). *Első Század*, 2015, 14(3): 59-85.

másodlagos betegségelőny, „járadék-vadászat” meglehetősen pejoratív fogalmait. Mindez azt is megerősíti, hogy normalitás és neurózis jelentését az adott társadalom is konstruálja. A későbbi történelmi kataklizmák (holokauszt, vietnámi háború) vagy erőszakos cselekmények (támadás, nemi erőszak vagy zaklatás) kiváltotta pszichés traumákról (gyakran több évtizedes hallgatás után) folytatott diskurzus átformálta a poszttraumás szindróma jelentését és kezelésük módjait.

A kongresszus programjából közöljük még Freud „A pszichoanalitikus terápia útjai”-ról szóló előadását, amely szintén most olvasható először magyar nyelven. A tanulmány fő gondolata, hogy (első pillantásra paradox módon) a frusztráció fenntartása szükséges a gyógyuláshoz, a trauma valódi feltárásához. „Bármilyen kegyetlenül hangozzék is, nekünk arról kell gondoskodnunk, hogy a beteg szenvedése alapvető mértékben ne érjen véget idő előtt. Ha már a tünetek szétbontása és leértékelődése által mérséklődött a szenvedés, akkor nekünk valahol máshol, érzékelhető nélkülözés formájában újra elő kell idéznünk, különben azt kockáztatjuk, hogy legfeljebb csak szerény javulást fogunk tudni elérni, tartós javulást viszont soha többé.” Freud hangsúlyozza, hogy bizonyos körülmények között szükséges lehet feladni az analitikusi semlegességet, szükség lehet aktivitásra, akár bizonyos „pedagógiai” szerepre. Az analitikusi viszonyulás a páciens iskolázottságától, szociális háttérétől is függ; Freud felveti az ingyenes ambulancia vízióját, amely Berlinben és Bécsben a húszas évek elején, Budapesten csak 13 évvel később valósul meg.

Friedrich Melinda tanulmánya a kongresszus korabeli (magyar és külföldi) sajtóvisszhangját tárja fel. Archívum-rovatunkban újraközlünk néhány beszámolót a kongresszusról a szakmai és napisajtóban: Hollós István, Róheim Géza, valamint Dénes Zsófia és Kosztolányi Dezső írásait. Műhely-rovatunkban Tóth-Varga Violetta és Düll Andrea tanulmányát közöljük, amely analitikus orientáltságú környezetpszichológiai megközelítésben vizsgálja a huszadik századelő budapesti kávéházainak érzelemszabályozó szerepét.

Végül, de nem utolsó sorban recenziót olvashatnak Nyerges Katalin tollából Judith Dupont, Párizsban élő, magyar származású pszichoanalitikus magyarul *Az idő fonalán...* címmel 2017-ben megjelent, önéletrajzi fejezeteket is tartalmazó tanulmánykötetéről, analitikus útinaplójáról.